

Illyés: Dózsa

A drámától — már csak műfajuk miatt — elvárjuk a drámaiságot. Ettől a nagy egyszerűségtől akkor távolodunk el kissé, ha a hiányosnak tűnő műfajiságot sodró epika avagy meleg líra pótolja — a mű egységének igényével.

Ilyen szempontból *Illyés Dózsa* lírai öltésekkel egybevarrt drámai szöveg (szöveg), amelybe csöppet sem lehet könnyű bebújni egyik színházi embernek sem. De magának a szerzőnek sem lehetett egyszerű feladat a jól ismert típusok és a tudott események sorozatából olyan darabot írni, amelyben ráismerhet önmagára a befogadó kor. Mert ugye láthatatlanban fölírható a képlet: szenvedélyes népi ideológus (Mészáros Lőrinc) az általa meggyőztet, kissé ingadozó, de szálfagyengeségű népvészér (Dózsa), patyolatlelkületű leány a nép sorából (Anna), tisztaábrázolatú falusi bíró (Máté), s szemben hideg, számító, trónraéhes erdélyi nagyr (Zápolya), a vérszagra gyűlö kiskirály (Báthori), a gumigerincű politikus (Brandenburgi), a szívenincs jogtudor (Werbőczy), a szenyenyserkölcsű nagyr (Herendy) és minden bűnösök fülajtára, a várkapitány. Egyik oldalon az idealista forradalom, a másikon a szárbá szökkenő feudális anarchia.

A Szegedi Nemzeti Színház legutóbbi prózai bemutatóján fehérek és feketék eme két tábora állt és ült egymással szemben kifejezve talán még azt a kort is, amikor a dráma született. Az eddigi sorokból alighanem kitűnt, hogy a mű maga nem volt káprázatos, ezért inkább nézzük a színészi teljesítményeket! A címszerepben Csernák János szimpatikus játékot nyújtott, de minden bizonnyal jót tenne neki s a darabnak is, ha suttogva is képes lenne az indulat kifejezésére. Kovács Zsolt ez alkalommal is hozza a tőle megszokott egyenletes, jó teljesítményt, hiteles prédikátor. Szirmai Pétertől talán legjobb szegedi alakítását láthattuk, a lehetséges Zápolyák közül ez az egy, amit itt formál, valóságosnak tűnt. Hol-lai Kálmán Hertendy és a Szántó Lajos formálta Werbőczy mindig a helyén volt.

Varga Mátyás tisztító, ám jól funkcionáló díszletei között Sándor János talán akkor tudna minőséget létrehozni ebből a darabból, ha a többi színész olyan élettelt tudna megtölteni szerepét, mint amilyen Kovács és Szirmai képes volt megmozgatni a papírmásé figurákat. (di)

Jobboldaliság, Latin-Amerika (gyermek?) betegsége

„A faszizmus iszonyú rendszer, hát még ha gazdasági elmaradottsággal párosul” — mondta Orlando Letelier, Salvador Allende elnök hadügyminisztere.

A faszizta Pinochet rendszer igazi arcát, két amerikai újságíró: *Dinges és Landau* mutatta meg a „*Gyilkosság a diplomata nygyedben*” című könyvében.

A tizenkét fejezetből és epilógusból álló, 460 oldalas dokumentum a legapróbb részletekig kidolgozva mondta el a nemzetközi politikába építve Chile történetét 1970-től 1976-ig, a titkosszolgálatok együttműködését, a nemzetközi faszizmus terrorakcióit, Allende halála után az emigráció sorsát.

A megrázó és felkavaró könyvnek kár, hogy elhibázott címe van! Az átlag amerikai olvasó izléséhez idomul; a magyar könyvkiadást is előlöntö krimiáradatban egyik másik kötet visel hasonló címet: „A vak asszony visszanez” típusú cím félrevezető! Aljas gyilkosságok, bűnök vannak ebben is, de ezek nem egy író fantáziájának ficamai, hanem a szó szoros értelmében vett véres valóságokról szólnak!

Dinges és Landau a legalaposabban átgondolt, minden kis epizódot feldolgozó és haláms anyaggyűjtést, utánajárást igénylő könyvének az „itt és most” beállítás adja meg páratlan feszültségét.

A szerzők logikus érveléssel mutatnak rá, hogy Kennedy tragikus halála után már nem akarták megnyerni Latin-Amerikát Északon. A Disznó-öböl kudarc után árnyalatok nélküli merev szembenállást tanúsítottak minden szocialista, vagy annak veli állam iránt.

Letelier még washingtoni nagykövet korában hiába bizonygatta Kissingernek és Nixonnak, hogy Chile nem Kuba; a tekintélyes diplomata nem tudta elhárítani az amerikai vezetőkkel, hogy Allende rendszere nem veszélyes az Egyesült Államokra.

A diplomáciai források nem felelhették a tényt, hogy a CIA pénzelte Allende ellenzékét. Később az ő segítségével békítettk meg a chilei gazdaságot. A sajtószabadsággal visszaélve az *El Mercurio* című tekintélyes napilap állandóan üszött a szocialista rendszer ellen.

Latin-Amerikában: Dominikában, Brazíliában, Argentínában, Bolíviában és Ecuadorban jól bevált receptet alkalmaztak; katonai junta kezébe juttatták a hatalmat. Látszott, hogy Chile lesz a következő áldozat!

Allende uralmának három éve alatt a CIA kereste a számára megfelelő embert, — miután nyilvánvaló lett, hogy a tulajdonjogi „vitában”, a rézbányák államosításában Chile nem enged — meg is találta Augusto Pinochet tábornok személyében.

Letelier jellemzése szerint: *Állandóan hízleleg és olyan szolgálatkész akár a borbélygéd* — ez az alamuzsi szolgálatkészség jellemzi később is a diktátorra emelkedett tábornokot.

Pinochet a puccs után — bár Letelier és társait egy koncentrációs táborban eltöltött év után szabadon engedte — soha nem tett le a chilei emigráció kipusztításáról.

Olyan országok feletti faszizta ügynökhálózatot épített ki, amely a szomszédos latin-amerikai, de az európai országokban is

(Olaszország, Spanyolország) kiterjedt; ügynökei mégis az Egyesült Államokban követtek el a legnagyobb gáztetteket.

Allende egykori hadügyminisztere a fenyegetések ellenére sem szűnt meg újság-cikkben, rádióműsorokban, emléküléseken tiltakozni a Pinochet rendszer ellen. Az Emberi Jogok Bizottsághoz fordult. Ez a küzdelem váltotta ki a diktátor haragját és okozta Letelier halálát is.

Michael Townley két kubai emigráns társával 1976. szeptemberében egy távirányítású, autóbomba beépített bomba segítségével megölt Orlando Leteliert.

Townley — meggyőződés nélküli bérgyilkos volt, a DINA chilei titkosszolgálatának katonai babérokra pályázó ügynöke. Ponyva színvonalú kémhistóriák és detektívtréfének hatására határozta el, hogy „szuperügynök” lesz. Leteliert soha nem ismerte, Prats tábornokot sem, akit szintén ő gyilkolt meg. Technikai érzékét a távirányítással felrobbantható bombák gyártásával kamatoztatta.

A Miami-ban élő kubai emigránsokkal bőven foglalkozik a két újságíró. A sikertelen kuba-ellenes akciókban szétzúllott, egymással marakodó, mindenre kapható politikai prostituálttá váltak. A kubaiak helyett a zsidókat veszik célba, nekik még árthatnak...

A hangzatos neveket viselő kubai emigránszervezetek „eksztatikus örömmel” üdvözölték Pinochet puccsát. Megindult a hazaáru kubai áradata Chilébe. Ők alkották az emberanyagot a DINA osztályainak, sőt ők épültek be a COMDOR I fedőnevű titkos ügynökhálózatba is. Brazília, Argentína, Uruguay, Paraguay és Bolívia titkos szolgálata együtt szervezte az emberrelásokat, megfélemlítette az emigránsokat, propagandisztikus nyilatkozatokban védte a chilei rendszert.

Egy magyar vonatkozást is feltétlen meg kell említeni:

„Strauss Pinochet meghívására 1976-ban Chilébe látogatott, és természetesen elragadtan nyilatkozott a katonai rezsimről. Útját a DINA propaganda ügynöke, Anthal Lipihay szervezte meg.”

A könyvet a bírósági tárgyalás ismertetése zárja le. A vizsgálat fényt derített a hamis útleveleket gyártó Mexikóban, sőt Olaszországban is működő jobboldali kémek, ügynökök egész dzsungelére. A CIA nyomonjárta megmozgott kompromisszum szerinti Townley nem bolygatta a DINA és a CIA szoros együttműködését, cserébe tíz évet kapott korábbi gyilkosságaiért.

A két kubait Novot és Rosst életfogytiglani szabadságvesztésre ítélték, őket tették meg bűnbaknak, noha mindenki tudta, hogy az igazi gyilkos, aki a parancsot adta: Pinochet tábornok, Chile diktátora.

A megfélemlített, megtört emigráció nem adta fel a harcot — ez a legszebb üzenete a könyvnek. Minden becsületes ember egyetért a chilei emigránsok, Allende híveinek jelszavával:

„Compario Orlando Letelier
S a tömeg ráfelelt: Presente!
Ujra felzengett a férfihang: Ahora
S a tömeg ráfelelt: Y Siempre!”

ROZSNYAI JENŐ

Megemlékezés

1985. április 11-én, József Attila születésének 80. évfordulójának alkalmából emlékünnepekre került sor a költő szobránál a Tudományegyetem központi épülete mellett. A költő életművét, irodalmi és politikai jelentőségét Szigeti Lajos egyetemi adjunktus, dr. Kozma József, a JATE KISZ-bizottságának titkára méltatták beszédeikben. Az egyetem vezetése nevében dr. Kocsondi András nevelési rektorhelyettes helyezte el koszorút a szobor talozatánál; s elhozták virágait a főiskola gyakorló általános iskolájának úttörői, s az egyetemi hallgatók is. Részt vett az ünnepségen József Etel, a költő nővére is.

Tanulmányút

Dr. Kószó Ferenc, a SZOTE Bőr- és Nemikórtani Klinikájának adjunktusa, a porphyirin anyagcsere-kutatás időszerű kérdéseinek tanulmányozása céljából egy hónapra Nagy-Britanniába (Cardiffba) utazott, az ottani egyetem orvosi biokémiai intézetébe.

Szinte havonként követték egymást a változások

Beszélgetés Moholi professzorral

Városunk felsőoktatási intézményei meglehetősen izgalmas sorsra tekinthetnek vissza. Mind az egyetemek, mind a főiskola számos névváltozást és költözködést volt kénytelen megélni az elmúlt negyven esztendő sőt az azt megelőző évtizedek alatt. Dr. Moholi Károly, a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola volt főigazgatója ezekre az időkre s az azóta történt változásokra emlékezett vissza, úgy is, mint hosszú idő óta politikai, oktatási és pedagógiai kérdésekben kompetens tanár, s úgy is, mint társadalmi funkciókat betöltő oktató. Jelenleg a Juhász Gyula Tanárképző Főiskola földrajz tanszékének vezetője, a földrajztudományok kandidátusa.

Ha a folytonosság elvét tekintjük, valóban 1947 óta dolgozom Szegeden. A várossal való kapcsolatomban azonban kissé régebbi keletű.

Szabadkán születtem, középiskoláimat Budapesten végeztem; érdeklődésem már korán a mezőgazdaság és a gazdaságföldrajz felé orientálódott. 1936-ban kerültem a szegedi egyetemre, ahol 1941-ben tanítóképző intézeti tanári oklevelet szereztem, s rá egy évre, 1942-ben doktoráltam. 1940-től gyakornokként dolgoztam a tanárképző főiskolán; 1944-ben a kolozsvári Tanítóképző Intézet tanára lettem, nem sokkal. Lévének háború, még ez évben a frontra kerültem. Kétévi hadifogság után 1947 júliusában tértem vissza Magyarországra, s az a megítéltetés ért, hogy még abban a hónapban bekapcsolódhattam az oktatásba; azonnali hatállyal beosztást nyertem a gyulai tanítóképzőbe. Ez az intézmény rendkívül tisztavirág-életű volt: télen-nyáron működött, s az óriási pedagógushányt enyhítő gyorsított ütemben képzett pedagógusokat.

Oktober elsejével már Szegeden dolgoztam beosztott tanárként a gyakorló iskolában, mígnem 1949-ben megbízták a főiskola Mezőgazdasági Tanszékének vezetőjével. Ennek megszűnése után a Földrajz Tanszékre kerültem, ahol főiskolai docenssé neveztek ki. 1971 és 1975 között a főiskola főigazgató-helyettese, 1975 és 1981 között pedig az intézmény főigazgatója voltam.

A főiskola helyzete a háború után

Midőn a front Szegedhez közel került, Horthyék elrendelték a város kiürítését, s természetesen ez alól a főiskola sem volt kivétel. 1944-ben a főiskola anyagának nagy részét Sopronba szállították, sőt egyes eszközöket — például a Növény-tani Tanszék műszeranyagát — egészen Salzburgig vittek. A tanárok túlnyomó többsége is távozni kényszerült akkor, a főiskolán azonban mégis megkezdődött az oktatás: 1945 júliusától dr. Eperjesi Kálmán vette át a

főigazgatói tisztelet. Még ez év őszén, nem kis „harcok” árán sikerült végre visszaszerezni a közben katonai kórházként funkcionáló eredeti épületet, így a decemberi vizsgák már ezen helyiségekben kerültek lebonyolításra. A tanári kar többsége csak a katonai és politikai bizonytalanság megszűnése után tért vissza a városba, s az új tanévben már a tananyag reformjával kellett szembesülnie. Rendkívül izgalmas időszak volt ez, szinte havonta követték egymást a változások.

A főiskola fejlődése napjainkig

1947-ben az intézmény neve Pedagógiai Főiskola lett, jogutódja a Polgári Iskolai Tanárképző Főiskolának. A képzés idejét 3 esztendőben állapították meg, tehát az újonnan felvettek már ennek megfelelő oktatásban részesültek, ugyanakkor — ezzel párhuzamosan — a polgári iskolai tanárképző második, harmadik és negyedik évfolyama is működött még. A minisztérium alapkonceptiója az volt, hogy a főiskola alsó és felső tagozatra egyaránt képezzen szaktanárokat, mondván, hogy az általános iskola egy és oszthatatlan. Ekkor indult meg — a nagy tanárhány hatására — a szakosító képzés, amelyen gyakorló tanítók vettek részt: nyaranta előadásokra jártak, majd szakvizsgát tettek. Ezzel a képzési formával nem volt sok problémánk, hiszen a tanítók többsége valamely szaktárgyhoz tehetségesnek bizonyult; nehézségeink főként a levelező hallgatóinknál mutatkoztak (s mutatkoznak a mai napig is), hiszen sokuknak előismereteiben, műveltségében hiányszakok tapasztalhatók.

Noha mind az oktatók, mind a hallgatók több ízben kifogásolták a főiskola egysége általános iskolai tanárokat képező mechanizmusát, az 1949–50. tanévben kellett eljőnnie, hogy csak a felső tagozatra képezzen tanárokat. (Közben az intézmény igazgatását dr. Agoston György vette át 1949-ben). Ez évben újabb változás történt a tanárképzés folyamatában: mivel ismét óriási tanárhány mutatkozott az általános iskolákban — főként a természettudományi jellegű szakokon —, a képzés időtartamát két évre szállították le, a tanárjelöltnék a harmadik évben tanítania kellett, s az év vé-

gen tehetta le államvizsgáját. E képzési rendszer — hisz eredetileg is csak az átmeneti nehézségek orvosolása érdekében született meg — nem volt hosszú életű; a főiskola 1955-től kezdődően ismét három éves lett. Az 1959–60-as tanévben emelték a képzés idejét négy évre, oly módon, hogy a két alapszak mellé egy harmadik ügynevezett kiegészítő szakot kellett választani. A máig jól bevált kétszakos négyéves képzés az 1964–65-ös tanévben indult be, s funkcionál sikerrel azóta is. 1964-ben újabb névváltozás történt, Pedagógiai Főiskola helyett Tanárképző Főiskola lett az intézmény hivatalos neve, ám ez semminő profilváltoztatással nem járt, csupán formális névváltozásként értékelendő. A mai jól ismert nevet — Juhász Gyula Tanárképző Főiskola — 1973-ban vettük fel, az intézmény 100. születésnapja tiszteletére. Talán kevesen tudják, hogy jogelődünk, a Budai Pedagógium 1873-ban alakult meg, abban az épületben, ahol most a Testnevelési Főiskola működik.

Tudományos tevékenységünkről röviden annyit szövelok, hogy — az egyetemen levő tanszékkel együttműködve — több tudományos kiadvánnyal is rendelkezünk. A Tudományos Közlemények — melyben oktatóink rendszeresen publikálják eredményeiket — 1956 óta jelenik meg rendszeresen, 1961-ben a főiskolai szakszervezeti bizottság szerkesztésében országos terjesztésű folyóiratot indítottunk, általános iskolai pedagógusok számára, Módszertani Közlemények címmel. Jelenleg 7000 körül a lap példányszáma. Mindenképpen említésre méltó, hogy a szintén országos terjesztésű és napjainkra rendkívül népszerűvé vált „Kincskereső” című ifjúsági irodalmi folyóiratot szintén főiskolánkon alapították 1971-ben, az akkori főigazgató indítványozására.

Jelenlegi problémák

Sok helyütt előkerült az egységes tanárképzés problémája. Pécsen kísérletet tesznek a középiskolai és az általános iskolai tanárképzés egységesítésére. Megjegyezném, hogy ez nem újkeletű, hanem legalább ötvenéves probléma. A pécsi egyetemnek nincs bölcsész-kara, s úgy tűnik, most a tanárképzés egységesítése ürügyén próbálnak bölcsész-kart létrehozni. Ez rendkívül összetett probléma. Vannak olyan aprófalvas tájak (Somogy, Zala megyékre gondolok), ahol a tanárhány ma is égető szükséglet teher. Azok a hallgatók, akik Pécsen, Szegeden végeznek, nem szívesen tanítanak ezekben a falvakban, holott ott lenne rájuk igazán szükség, a tanárok iránti igény éppen ezen a helyeken a legexponáltabb.

SANDI ISTVÁN